

Stockholms stad
Fastighetskontoret
Utvecklingsavdelningen
Box 8312
104 20 Stockholm

Delgivningskvitto

Byggnadsminnesförklaring av herrgårdsanläggningen Sturehovs slott på fastigheten Sturehov 1:2 i Botkyrka kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Stockholms län förklarar med stöd av 3 kap. 1 § kulturmiljölagen (1988:950), KML, herrgårdsanläggningen Sturehovs slott, med avgränsning som framgår av karta sid 3, på fastigheten Sturehov 1:2 för byggnadsminne och fastställer nedan angivna skyddsbestämmelser.

Skyddsbestämmelser

För byggnadsminnet herrgårdsanläggningen Sturehovs slott gäller följande skyddsbestämmelser:

1. Byggnadsminnet ska vårdas och underhållas så att byggnadsminnets kulturhistoriska värden inte minskar. Vård och underhåll ska utföras med material och metoder som är anpassade till byggnadsminnets egenart.
2. Byggnadsminnet får inte ytterligare bebyggas.
3. Inom byggnadsminnet får inte vidtas sådana åtgärder med mark och anlagd vegetation samt fasta anordningar som minskar byggnadsminnets kulturhistoriska värden. Med fasta anordningar avses till exempel murar, terrasser, trappor, räcken och belysningsarmaturer.
4. Följande byggnad omfattas av nedan angivet skydd:
Huvudbyggnad (nr 3 på karta)
 - Byggnaden får inte rivas.
 - Byggnaden får inte förändras till sin exteriör.
 - Stomme eller andra byggnadsdelar får inte rivas, göras ingrepp i, byggas om eller ersättas med andra material.
 - Planlösning får inte ändras.

Datum
2017-12-15

Beteckning
4321-27579-2012

- I fast inredning äldre än 1960 får ändring eller ingrepp inte göras.
- Invändiga ytskikt äldre än 1960 får inte tas bort, övertäckas eller på annat sätt förändras.
- Gårdsklockan i vindsutrymmet med tillhörande ställningar och maskineri får inte rivas, göras ingrepp i, byggas om eller ersättas med andra material.

5. Följande byggnader omfattas av nedan angivet skydd:

Södra flygeln (nr 1 på karta)
Trädgårdsmästarbostaden (nr 2 på karta)
Norra flygeln (nr 4 på karta)
Sjövillan (nr 11 på karta)

- Byggnaderna får inte rivas.
- Byggnaderna får inte förändras till sin exteriör.
- Stomme eller andra byggnadsdelar får inte rivas, göras ingrepp i, byggas om eller ersättas med andra material.
- Planlösning får inte ändras.
- I fast inredning som är tillkommen före 1960 får inte ändring eller ingrepp göras (med undantag för fast köksinredning och utrustning).
- Invändiga ytskikt före 1960 får inte tas bort, övermålas, övertäckas eller på annat sätt förändras.

6. Följande byggnad omfattas av nedan angivet skydd:

Vagnslidret (nr 14 på karta)

- Byggnaden får inte rivas.
- Byggnaden får inte förändras till sin exteriör.
- I fast inredning som är tillkommen före 1960 får inte ändring eller ingrepp göras.

7. Följande byggnader omfattas av nedan angivet skydd:

Magasinet (nr 8 på karta)
Sädesmagasinet (nr 9 på karta)

- Byggnaderna får inte rivas.
- Byggnaderna får inte förändras till sin exteriör.
- Stomme och andra byggnadsdelar får inte rivas, göras ingrepp i, byggas om eller ersättas med andra material.
- I fast inredning som är tillkommen före 1960 får inte ändring eller ingrepp göras.
- Invändiga ytskikt, som tillkommit före 1960, får inte tas bort eller på annat sätt förändras.

Datum
2017-12-15

Beteckning
4321-27579-2012

8. Följande byggnader omfattas av nedan angivet skydd:

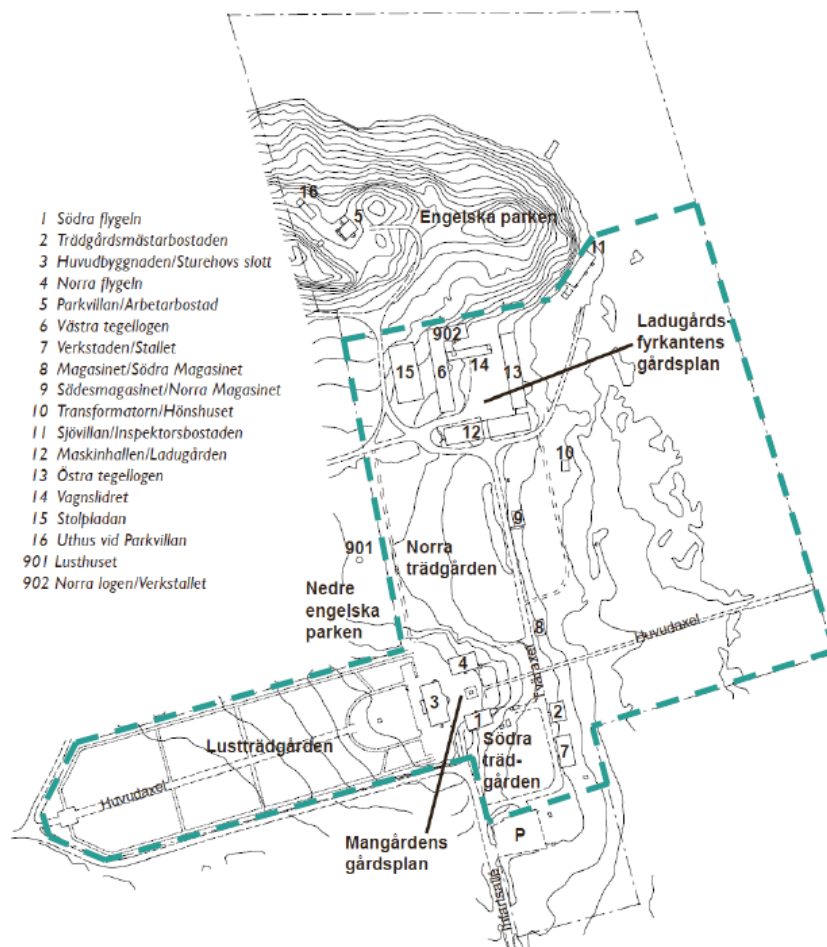
Västra tegellogen (nr 6 på karta)
Verkstaden (nr 7 på karta)
Maskinhallen (nr 12 på karta)
Östra tegellogen (nr 13 på karta)
Norra logen (nr 902 på karta)

- Byggnaderna får inte rivas.
- Byggnaderna får inte förändras till sin exteriör.

9. Följande byggnader omfattas av nedan angivet skydd:

Transformatorhuset/hönshuset (nr 10 på karta)
Stolpladan (nr 15 på karta)

- Byggnaderna får inte rivas.
- Byggnaderna får inte förändras till sin exteriör.
- Stomme och andra byggnadsdelar får inte rivas, göras ingrepp i, byggas om eller ersättas med andra material.

Karta över byggnadsminnets avgränsning

Beskrivning av ärendet

Fråga om byggnadsminnesförklaring väcktes den 23 juni 1993 av Stadsmuseet och anmälan till fastighetsregistret skedde den 15 juli 1993.

Den 30 juni 2017 remitterade Länsstyrelsen ett nytt förslag med skyddsbestämmelser till Stockholms stads fastighetsnämnd som förvaltar anläggningen. Vidare har förslaget remitterats till Stadsmuseet och Botkyrka kommun. Stockholms stads fastighetsnämnd har i remissvar den 28 augusti 2017 framfört synpunkter på skyddsbestämmelserna. Ändringar av skyddet har därefter genomförts, se nedan under motivering.

Kulturhistorisk beskrivning

Sturehovs slotts kulturhistoriska värde är väldokumenterat, främst beträffande herrgårdsdelen. Huvudbyggnaden uppfördes omkring 1780 för friherren och statssekreteraren Johan Liljencrantz invid två äldre flyglar. Från det sena 1700-talet hör flera andra byggnader för gårdens verksamhet och jordbruk. I egenskap av en av Sveriges mest påkostade gustavianska miljöer behandlas Sturehov i ett flertal konst- och kulturhistoriska verk, men då med fokus på manbyggnaden och flyglarna. Av den litteratur som beskriver herrgården kan nämnas Gösta Sellings *Svenska herrgårdshem under 1700-talet* och *Säterier och gamla gårdar i Stockholmstrakten*, Stig Fogelmarcks verk om arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz samt Gustaf Upmarks *Svenska slott och herresäten vid 1900-talets början*. Herrgården har avbildats flitigt, bl a i gravyrer från 1790-talet.

Stadsmuseet genomförde en inventering 2002 (Schönbäck, Hedvig m fl) som mynnade ut i en rapport (2002:4). Museet tog fram en grundligare dokumentation 2016 i samband med att museet fått i uppdrag att ta fram ett vårdprogram (Lundberg, Lena m fl, rapport 103). Den senare inventeringen beskriver ingående kulturhistoriska värden för anläggningen i sin helhet och för varje enskild byggnad. Detta besluts skyddsbestämmelser är utformade utifrån de kulturhistoriska värden som anges i denna rapport.

Historik

Sturehov föregicks av den medeltida byn Averhulta, vars fyra gårdar förvärvades av Svante Stensson Sture kring 1500-talets mitt. Den långa markhävden har lämnat efter sig ett öppet landskapsrum med Sturehov strategiskt placerat i förhållande till odlingsmark och vatten. Egendomens namn Sturehov framkommer i källor från 1600-talets senare del. Befintliga träflyglar härrör från denna tid.

Statssekreteraren Johan Liljencrantz förvärfvar Sturehov 1778 i syfte att göra gården till sitt sommarresidens. Han lät anlita en av tidens främste arkitekter, Carl Fredrik Adelcrantz, som fick i uppdrag att skapa en modern huvudbyggnad. De två 1600-talsflyglarna sparades men fick nya exteriörer som i stil anpassades till huvudbyggnaden. Den äldre karolinska anläggningens grundstruktur fick leva vidare genom att huvudbyggnaden placerades på den äldre huvudbyggnadens källarvalv och att ekonomibyggnaderna fick samma placering som den äldre fägården nordväst om mangården. Den förmögne Liljencrantz hade möjligheter att bygga upp anläggningen på kort tid, och 1781 stod huvudbyggnaden av allt att

döma färdig. Ett par år senare avbildas anläggningen med trädgård och nyplanterad allé.

Huvudbyggnaden uppvisar en elegant putsarkitektur med inslag av nyklassicism uppmjukad av drag från rokokon. Mansardtaket härrör från rokokarkitekturen med rötter från arkitekten Carl Hårlemans dagar. Bottenvåningens ”ekonomivåning” har en robust karaktär med en rusticerad, huggstenimiterande fasadputs medan huvudvåningen, den representativa bostadsvåningen, är slätputsad och elegant utformad med högre fönster och frontoner som kröner mittpartiets takfotslist på sjö- och parksidan. Fasaderna var från början skära att döma av de färgspår som hittades i samband med 1950-talets restaurering.

De markerade mittpartierna har antikiserande, raka fönsteröverstycken och girlandprydda dörröverstycken som uttrycker det sena 1700-talets övergång till nyklassicism. Denna stil med inspiration från antikens formvärld återfinns även i inredningen, där sjösidans åttkantiga sal utmärker sig särskilt med sina grågröna marmortoner, antikiserande ornament och strama kolonnkakelugn av Mariebergs fabrikat. Herrgården är känd för att ha ett förvånansvärt stort antal ”Mariebergare”, vilket hänger ihop med att Liljencrantz var fabriken huvuddelägare. Inredningen uttrycker genomgående en hög kvalitet i utförandet och har målningar av L Bolander samt överstycken och speglar av J B Masreliez.

År 1899 slutade den privata tiden när Sturehov köptes av Stockholms stad för att trygga vattentakten från Bornsjön till Norsborgs vattenverk. Till en början utarrenderades gården, men efter första världskriget började Sturehov förfalla. En period var manbyggnaden ett barnhem. Stockholms stadsfullmäktige beslutade 1954 att iståndsätta herrgården, vilket hade inletts 1951 med restaurering av norra flygeln under ledning av arkitekten Erik Fant. Stadsfullmäktige anslog drygt en miljon kronor ur B A Danelii donationsfond för det fortsatta arbetet. Efter Fants död tog Nils Sterner över som restaureringsarkitekt som till sin hjälp hade konservator Sven Dalén. I flyglarna valde man att ta fram 1600-talets bemålade bjälktak vars dekor restaurerades. Trädgårdsarkitekten Sven Hermelin restaurerade parken och alléerna. Herrgården kunde invigas sommaren 1959 som då blev tillgänglig för allmänheten.

Motivering till beslutet

Sturehavs slott kan betraktas som en av landets främsta gustavianska herrgårdsanläggningar. Arkitekturhistoriska, arkitektoniska och byggnadshistoriska värden är väldokumenterade och mycket höga. De kulturhistoriska värdena är även knutna till Sturehov i egenskap av en mönsteranläggning från det sena 1700-talet.

Byggnaderna ger tillsammans med trädgård och park en god bild av hur en herrgård från det sena 1700-talet var uppbyggd och organiserad. Utmärkande är att många byggnader som representerar skötseln och driften av gården har bevarats. Flera ekonomibygnader har fortfarande en äldre karaktär. Den välbyggda och medvetet organiserade ekonomigården på Sturehov avspeglar byggherren Liljencrantz intresse för mönsterjordbruk, något som har sin bakgrund

Datum
2017-12-15

Beteckning
4321-27579-2012

i hans roll som statssekreterare med inflytande i moderniseringen av landets näringar.

Huvudbyggnadens arkitektur anses vara en av arkitekten Adelcrantz mest mogna verk. Här sammanvävs rokokon med det sena 1700-talets nyklassicistiska stilströmning, allmänt kallad gustaviansk stil. Till anläggningen hör axialt placerade park- och trädgårdsdelar som framhäver anläggningen i landskapet och skapar en ståndsmässig inramning till byggnaderna. Bebyggelsemönstret uppvisar en hierarkisk uppdelning av gårdens olika funktioner som är ännu är fullt avläsbar, med åtskilda man- och fägårdar anordnade enligt axiala system.

Till det kulturhistoriska värdet hör även 1950-talets grundliga restaurering som speglar stadens ambition med anläggningen och de restaureringsideal som rådde vid denna tid.

Den engelska parken ska enligt Länsstyrelsens bedömning inte ingå i byggnadsminnet då den är förändrad och igenvuxen med följderna att parkens struktur är svåravläsbar, varför de kulturhistoriska värdena i dagsläget inte bedöms uppfylla förutsättningarna för byggnadsminnesförklaring.

Syftet med en byggnadsminnesförklaring är att de byggnader och miljöer som är av så stort kulturhistoriskt värde att de upplevs som omistliga för vårt gemensamma kulturarv ska bevaras för framtiden. Valet att byggnadsminnesförklara herrgårdsanläggningen Sturehovs slott sammanfaller med de högt ställda krav som ställs enligt kulturmiljölagen för en byggnadsminnesförklaring.

Skyddsbestämmelserna

Herrgårdsanläggningen med bland annat mark och utpekade byggnader utgör byggnadsminnet enligt angiven avgränsning. Efter synpunkter från staden omfattar skyddet för vegetationen till det som är anlagt för att förenkla skötselåtgärder som till exempel slyröjning. Vidare begränsar Länsstyrelsen skyddet för ekonomibygnaderna 6, 7, 12, 13 och 902 till exteriöra förändringar och rivning. Skyddsbestämmelserna innefattar även ett skydd mot ny bebyggelse inom byggnadsminnet. Om särskilda skäl föreligger kan tillstånd lämnas till kompletteringar.

Bestämmelser som beslutet grundas på

En byggnad som har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde får enligt 3 kap. 1 § KML förklaras för byggnadsminne av Länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen får också tillämpas på parker, trädgårdar eller andra anläggningar.

När en byggnad förklaras för byggnadsminne, ska Länsstyrelsen enligt 3 kap. 2 § KML genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

Enligt 3 kap. 3 § KML ska skyddsbestämmelser så långt möjligt utformas i samförstånd med byggnadens ägare. Ägaren får inte åläggas mera omfattande

skyldigheter än vad som är oundgängligen nödvändigt för att bibehålla byggnadsminnets kulturhistoriska värde. Hänsyn ska tas till byggnadens användning och ägarens skäliga önskemål.

Information

Om det finns särskilda skäl får länsstyrelsen enligt 3 kap. 14 § KML lämna tillstånd till att ett byggnadsminne ändras i strid mot skyddsbestämmelserna. Länsstyrelsen får ställa de villkor för tillståndet som är skäliga med hänsyn till de förhållanden som föranleder ändringen. Villkoren får avse hur ändringen ska utföras samt den dokumentation som behövs.

Hur man överklagar

Beslutet kan överklagas hos Förvaltningsrätten i Stockholm enligt bilaga.

Detta beslut har fattats och godkänts digitalt av vikarierande landshövding Åsa Ryding. I den slutliga handläggningen av ärendet har även deltagit kulturmiljöchef Louise Schlyter, länsassessor Gunilla Nordbeck samt antikvarie Johan Aspfors, föredragande.

Bilaga

Besvärshänvisning

Kopia till

Stockholms stad, exploateringskontoret
Botkyrka kommun
Riksantikvarieämbetet
Stockholms läns museum
Stadsmuseet
VicNatur för registrering i FDS
Sbk (digitalt hla)

Bilaga 1

Du kan överklaga beslutet

Om du inte är nöjd med Länsstyrelsens beslut, kan du **skriftligen** överklaga beslutet hos förvaltningsrätten. **Observera att du ska skicka eller lämna överklagandet till Länsstyrelsen i Stockholms län, Box 22067 104 22 Stockholm. Du kan även skicka in överklagandet via e-post till stockholm@lansstyrelsen.se.** Det ska du göra därför att Länsstyrelsen måste pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid, innan det skickas vidare till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

Ditt överklagande måste ha kommit in till Länsstyrelsen **inom tre veckor från den dag du fick del av beslutet.** Om det kommer in senare kan överklagandet inte prövas. I ditt överklagande kan du be om att få ytterligare tid till att utveckla dina synpunkter och skälen till att du överklagar. Sedan är det förvaltningsrätten som beslutar om tiden kan förlängas eller inte.

Om någon annan part överklagar beslutet, till exempel en kommun eller annan myndighet, är tiden **tre veckor från det datum som står på beslutet.**

Ditt överklagande ska innehålla:

- vilket beslut som överklagas, beslutets datum och diarienummer
- hur du vill att beslutet ska ändras
- varför du anser att Länsstyrelsens beslut är felaktigt

Skriv också följande uppgifter, om du inte tidigare lämnat dem:

- personnummer
- adress till bostaden
- telefonnummer där du kan nås
- eventuellt övriga uppgifter som behövs för att man ska kunna skicka handlingar till dig

Om du har handlingar eller annat som du anser stöder din uppfattning, bör du skicka med kopior på dessa.

Ombud

Du har rätt att anlita ett ombud för att sköta överklagandet åt dig. I så fall ska ombudet underteckna skrivelsen, bifoga en fullmakt i original från dig samt uppge sitt namn, adress och telefonnummer.

Ytterligare upplysningar

Behöver du veta mer om hur du ska göra, går det bra att ringa till Länsstyrelsen, telefon 010-223 10 00. Fråga efter den som varit föredragande i beslutet.